

УДК 327(477)

О. З. ЯРОШКО

ОСОБЛИВОСТІ ДВОСТОРОННІХ АКТІВ ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ ДИПЛОМАТИЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З ОЗНАКАМИ МІЖНАРОДНОГО ДОГОВОРУ ЯК ПЕРВИННИХ ДЖЕРЕЛ ЇХ ВИВЧЕННЯ

Визначаються особливості двосторонніх актів про встановлення дипломатичних відносин між Україною та іншими країнами світу з ознаками міжнародного договору – угоди, спільної декларації, протоколу та спільного комюніке. Окреслюється структура цих актів. Обґрунтовується наявність у їх тексті ключового положення – факту встановлення дипломатичних відносин між Україною та державою-контрагентом. Розкривається їх пізнавальна роль – знання про природу процесу встановлення дипломатичних відносин України.

Ключові слова: дипломатичні відносини, угода, спільна декларація, протокол, спільне комюніке, міжнародний договір.

Ярошко О.З. Особенности двухсторонних актов об установлении дипломатических отношений Украины с признаками международного договора как первичных источников их изучения

Определяются особенности двухсторонних актов об установлении дипломатических отношений между Украиной и другими странами мира с признаками международного договора – соглашения, совместной декларации, протокола и совместного комюнике. Анализируется структура этих актов. Определяется их соответствие международно-правовым требованиям. Обосновывается наличие в их тексте ключевого положения – факта установления дипломатических отношений между Украиной и государством-контрагентом. Очерчивается их познавательное значение – знание о природе процесса установления дипломатических отношений Украины.

Ключевые слова: дипломатические отношения, соглашение, совместная декларация, протокол, совместное комюнике, международный договор.

Yaroshko Olesya. Peculiarities of Bilateral Acts on the Establishment of Ukraine's Diplomatic Relations with Features of an International Treaty as Primary Sources of Their Study

Peculiarities of acts of the establishment of diplomatic relations between Ukraine and other countries with features of an international treaty – an agreement, a joint declaration, a protocol and a joint communiqué – are under review at the research. The structure of these acts is analyzed. Their correspondence to international legal requirements is defined. The fact of the establishment of diplomatic relations between Ukraine and her counterpart is proved to be a keystone of these acts. Their cognition role as a knowledge on the process of the establishment of Ukraine's diplomatic relations is under discussion.

Key words: diplomatic relations, agreement, joint declaration, protocol, joint communiqué, international treaty.

Дипломатичні відносини між державами сприяють підтриманню, розвитку і поглибленню двосторонніх взаємин між цими акторами міжнародних відносин і є одним із способів забезпечення їх національних інтересів. Тому Україна, отри-

© ЯРОШКО Олеся Зіновіївна – кандидат політичних наук, старший науковий співробітник лабораторії моніторингу суспільно-політичних процесів Інституту соціальної та політичної психології НАПН України

мавши незалежність, почала розбудову власної мережі закордонних органів зовнішніх зносин.

Нині проблематика інституту дипломатичних відносин України розглядається переважно у формальному ключі з висвітленням «стандартних» моментів: дат визнання незалежності України та встановлення дипломатичних відносин з іншими країнами світу, а також започаткування її дипломатичних представництв у державах-контрагентах, як і їхніх в українській столиці. Йдеться про наукові праці Н. Дроботенко, О. Івченка, В. Касьяна, Г. Руденка та Л. Чекаленко¹. У такому ж руслі (визнання України та встановлення з нею дипломатичних відносин, започаткування закордонних органів зовнішніх зносин) трактується цей процес в анотованій історичній хроніці міжнародних відносин нашої держави «Зовнішня політика України в умовах глобалізації (1991–2003)», підготовленій авторським колективом співробітників Інституту історії України НАН України у складі С. Віднянського, І. Мельникової, А. Мартинова, О. Горенка та Д. Никифорук². Більш «особисто» у своїх мемуарах аналізується цей процес безпосередніми дійовими особами української дипломатії А. Зленком та Ю. Щербаком³. Проте, вочевидь, із уже історичним характером цього процесу, у всій повноті він не досліджується, зокрема із залученням широкого кола відповідних джерел. Ми намагались заповнити цю прогалину у своїх попередніх працях, присвячених, власне, кожному типу джерел про встановлення дипломатичних відносин України з іншими країнами світу⁴.

Для початку зазначимо, що з погляду типології джерел дослідження їх поділяють здебільшого на первинні та вторинні. Первинні містять оригінальну інформацію, вторинні ж є, по суті, обробкою та інтерпретацією первинних.

Аналіз актів про встановлення дипломатичних відносин України з іншими країнами світу дає змогу виділити такі їх типи: угода, угода (у формі обміну нотами), угода (у формі обміну листами), домовленість (у формі обміну листами), спільна декларація, протокол, спільне комюніке, вербальні ноти та обмін листами.

Вищезазначені типи первинних джерел процесу встановлення дипломатичних відносин України можна організувати у такі групи. Перша група – акти про встановлення дипломатичних відносин України з ознаками міжнародного договору як такого, куди віднесемо угоду, спільну декларацію, протокол, спільне комюніке. Друга група – акти про встановлення дипломатичних відносин України з ознаками актів дипломатичного листування. До цієї групи належать вербальні ноти (обмін нотами) та обмін листами. Третя група – акти про встановлення дипломатичних відносин змішаного характеру, тобто як з ознаками міжнародного договору, так і актів дипломатичного листування або ж за суттю – міжнародний договір, а за формою укладення і вимогами – акти дипломатичного листування. До цієї групи належать угоди (у формі обміну нотами), угоди (у формі обміну листами) і домовленості (у формі обміну листами). Зупинимось на вивченні специфіки джерел першої групи.

Угода, за міжнародно-правовими канонами, є міжнародним документом (договором), що фіксує певні права і обов'язки її учасників⁵. Складається, як правило, з преамбули (мотиваційна частина), основних статей (досягнуті домовленості) та заключних статей (кількість копій, встановлення автентичності, місце і дата підписання, підписи сторін)⁶.

Україна встановила дипломатичні відносини з Королівством Бельгія, Королівством Швеція та Сирійською Арабською Республікою шляхом укладення

відповідних двосторонніх угод⁷. Як і зазначалося щодо міжнародно-правових вимог до угоди, у цьому випадку в структурному плані також йдеться про преамбулу, основну частину – домовленості держав про встановлення дипломатичних відносин і заключенні статті⁸. Підписали відповідні угоди глави зовнішньополітичних відомств зазначених країн та їх український колега⁹.

Більш детально розглянемо у контексті цього типу актів про встановлення дипломатичних відносин України відповідну двосторонню Угоду з Королівством Швеція. Спершу йде преамбула, де зазначається мотивація учасників цього процесу: «Керуючись бажанням зміцнювати і розвивати відносини між народами України і Швеції відповідно до цілей і принципів Статуту Організації Об'єднаних Націй і принципів Заключного акта Конференції з безпеки і співробітництва в Європі»¹⁰. Далі має місце відображення досягнутих домовленостей або ж основна частина, зокрема у ст. 1 зазначається, що «Україна і Швеція встановлять дипломатичні відносини між собою з дати набуття чинності цією Угодою і якомога швидше обмінюються дипломатичними представниками»¹¹. Стаття 2 визначає погодження Сторін, що «положення Віденської конвенції про дипломатичні зносини від 18 квітня 1961 року застосовуватимуться в дипломатичних відносинах між ними»¹². Аналогічного змісту і ст. 3, однак йдеться про регламентацію консульських відносин держав Віденською конвенцією про консульські зносини від 24 квітня 1963 р.¹³ Остання стаття (тут – 4) належить до категорії заключних, де вказується, що Угода набуває чинності з дати її підписання, місце підписання – місто Київ, дата – 13 січня 1992 р. та кількість примірників – два англійською мовою¹⁴. І завершується цей документ підписами Сторін¹⁵.

Під декларацією у міжнародному праві мається на увазі різновид міжнародного договору, заява, що фіксує спільну позицію держав з певного питання¹⁶. Україна встановила дипломатичні відносини з Канадою шляхом підписання Спільної декларації¹⁷. Структурні елементи цього документа такі: текст, що містить предмет двосторонніх домовленостей – встановлення дипломатичних відносин між Україною та Канадою, принципи двосторонніх відносин та їх роль у подальшій співпраці держав, а також практичні аспекти процесу встановлення дипломатичних відносин між державами – зобов'язання найближчим часом розпочати переговори щодо акредитації послів і відкриття посольств та з інших питань, необхідних для встановлення і підтримання дипломатичних контактів; місце і дата укладення акта – м. Київ, 27 січня 1992 р.; кількість примірників (два – українською, англійською і французькою) та встановлення їх автентичності (обидва тексти мають однакову юридичну силу); підписи сторін¹⁸.

У практиці укладення міжнародних договорів під протоколом мається на увазі один з їх типів, що фіксує зміст досягнутих у ході переговорів домовленостей з окремих, порівняно вузьких питань¹⁹. Цей різновид міжнародного договору є найпоширенішою формою встановлення дипломатичних відносин України, зокрема з Алжиром, Антигуа і Барбуда, Аргентиною, Грецією, Кувейтом, Еритреєю, Єменом, Афганістаном, Іраном, Мавританією, Італією, Непалом, Норвегією, Саудівською Аравією, Лаосом, Маврикієм, Мальдівами, Монголією, Португалією, Австрією, Анголою, Болгарією, Бурунді, Гватемалою, Замбією, Індією, Кабо-Верде, Кенією, Кіпром, Колумбією, Коста-Рікою, Кубою, Латвією, Литвою, Малі, Мальтою, Мозамбіком, Намібією, Молдовою, Парагваєм, Словенією, РФ, Тунісом, Туркменістаном, Угорщиною, Узбекистаном, Чилі, Туреччиною, Руандою, Лівією, В'єтнамом, Нігерією, Ефіопією, Францією і Ямайкою²⁰. Жорсткий тип

структури у цих актах не присутній, хоча, звісно, наявна текстова частина, що містить сам предмет документа – встановлення дипломатичних відносин, а в окремих випадках регламентує процедуру їх встановлення, а також у найзагальніших рисах визначає особливості й цілі дипломатичних відносин та принципи міждержавної кооперації²¹. Також містять дату підписання і набуття чинності (дві, якщо йдеться про мусульманські країни), місце підписання, кількість примірників і встановлення їх автентичності та підписи сторін²².

Конкретніше зупинимось, для ілюстрації вищезазначеного, на двосторонньому Протоколі про встановлення дипломатичних відносин між Україною та Ісламською Республікою Іран. Так, спершу в текстовій частині визначається мотивація держав – намір розвивати відносини співробітництва в політичній, торговельній, економічній, культурній, гуманітарній та інших сферах через встановлення дипломатичних відносин²³. Далі фіксуються досягнуті домовленості – встановлення дипломатичних відносин з дати підписання Протоколу і спільне рішення обмінятися дипломатичними представництвами на рівні посольств²⁴. Також визначено регулятор такого роду відносин – вже згадана Віденська конвенція про дипломатичні зносини²⁵. Окреслено принципи міждержавних взаємин: суверенна рівність, взаємна повага, територіальна цілісність і невтручання у внутрішні справи одна одної відповідно до Статуту ООН²⁶. Зазначається, що Україна та Іран переконані, що дипломатичні відносини між ними відповідають їх національним інтересам та зміцненню міжнародного співробітництва і загального миру²⁷. Мають місце також домовленості щодо започаткування дипломатичних представництв: українського в Тегерані найближчим часом та іранського в Києві – з дати підписання Протоколу²⁸. Знову-таки у заключній частині вказується: кількість примірників – два українською мовою та фарсі та встановлюється їх автентичність, місце підписання – місто Київ та дата – 22 січня 1992 року (1 бахмана 1370 року)²⁹. І наприкінці вміщено підписи міністрів закордонних справ обох держав³⁰.

Під спільним комюніке прийнято розуміти офіційне повідомлення за результатами переговорів, текст якого погоджується сторонами-учасницями³¹. Попри відсутність згоди щодо його міжнародно-правової природи: чи це лише заява про наміри, чи акт зобов'язуючого характеру, у практиці встановлення дипломатичних відносин України, вочевидь, йдеться про останнє, оскільки наміри переведено у практичні кроки: дипломатичні відносини між державами встановлено³². У такій формі Україна встановила дипломатичні відносини з Єгиптом, Барбадосом, Габоном, Бахрейном, Катаром, КНР, КНДР, Іспанією, Венесуелою, Болівією, Ганою, Екватором, Індонезією, Кот-д'Івуаром, Панамою, Сенегалом, Румунією, ЧСФР, Оманом і Албанією³³. Знов-таки, як у випадку з протоколами, жорстка структура актів не простежується, хоча окремі загальні блоки присутні³⁴. Зрозуміло, текстова частина (основна), що фіксує сам факт встановлення дипломатичних відносин, а в окремих актах – регламентує процедуру їх встановлення та спільне бачення дипломатичних і міждержавних стосунків³⁵. Також зазначається кількість примірників та встановлення їх автентичності, місце підписання і підписи сторін³⁶.

Для розкриття специфіки спільного комюніке у контексті двосторонніх актів про встановлення дипломатичних відносин України з іншими країнами світу, охарактеризуємо відповідний акт між нашою державою і Республікою Індонезія. У текстовій частині спершу окреслюється ціль встановлення дипломатичних відносин між ними – прагнення розвивати відносини партнерства і співробітництва в

політичній, торговельній, економічній та іншій сферах³⁷. Далі йдуть досягнуті домовленості – сам факт встановлення дипломатичних відносин та обмін дипломатичними представництвами на рівні посольств³⁸. Далі – перелік принципів взаємін: рівноправність держав, повага прав народів на самовизначення, незалежність і суверенітет, територіальної цілісності та невтручання у внутрішні справи одна одної відповідно до Статуту ООН³⁹. Знов-таки, відповідність дипломатичних відносин їх національним інтересам, зміцненню міжнародного співробітництва і загального миру, а також їх неспрямованість проти третіх країн⁴⁰. Заключні положення містять: місце підписання – місто Київ, дату – 11 червня 1992 року, кількість примірників – два українською та англійською мовами та встановлення їх однакової юридичної сили⁴¹. Традиційно завершується це Спільне комюніке підписами урядовців⁴².

Отже, перший тип первинних джерел про встановлення дипломатичних відносин України, визначений на основі їх міжнародно-правової природи, – двосторонні акти з ознаками міжнародного договору (угода, спільна декларація, протокол та спільне комюніке) в українській практиці загалом відповідають вимогам до такого роду документів, єдине що протоколи та спільні комюніке нежорстко структуровані, проте всі містять ключове положення – домовленості держав про встановлення дипломатичних відносин між ними. У пізнавальному плані такі двосторонні акти розвивають специфіку процесу встановлення дипломатичних відносин: їх започаткування, рівень дипломатичного представництва держав та заснування відповідних закордонних органів зовнішніх зносин, окреслюють цілі взаємин – розвиток співробітництва між країнами у низці сфер, їх відповідність національним інтересам, зміцненню міжнародного співробітництва та загального миру, принципи міждержавних стосунків, що впливають із загально визнаних міжнародно-правових начал і регулятори їх зовнішніх зносин.

Перспективними бачаться подальші наукові розвідки у царині української дипломатії та зовнішньої політики, в тому числі її дипломатичних та консульських відносин із застосуванням різного роду джерел задля розкриття природи України як актора міжнародних відносин і підвищення її статусу на міжнародній арені.

1. Дроботенко Н. А. Становлення зовнішньополітичної діяльності незалежної України / Н. А. Дроботенко // Наукові записки Вінницького педагогічного ун-тету ім. Коцюбинського : зб. наук. праць / [за заг. ред. П. С. Григорчука]. – Вінниця, 2000. – Вип. II. Серія „Історія”. – С. 190–195; Івченко О. Україна в системі міжнародних відносин : історична ретроспектива та сучасний стан / О. Івченко. – К. : “РІЦ УАННП”, 1997. – 687 с.; Касьян В. І. Зовнішня політика України – важливий фактор розбудови сучасної української держави / В. І. Касьян. – Рівне : РДГУ, 1999. – 177 с.; Руденко Г. М. Україна дипломатична / Г. М. Руденко. – К. : ГДП, 1999. – 304 с.; Чекаленко Л. Д. Зовнішня політика України : підручник / Л. Д. Чекаленко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/15840720/politologiya/zovnishnya_politika_ukrayini_-_chekalenko_id.

2. Зовнішня політика України в умовах глобалізації : анотована історична хроніка міжнародних відносин (1991–2003) / [відп. ред. С. В. Віднянський]. – К. : Генеза, 2004. – 616 с. 3. Зленко А. М. Дипломатія і політика. Україна в процесі динамічних геополітичних змін / А. М. Зленко. – Харків : Фоліо, 2003. – 559 с.; Шербак Ю. Україна : виклик і вибір. Перспективи України в глобалізованому світі XXI століття / Юрій Шербак. – К. : Дух і Літера, 2003. – 578 с. 4. Ярошко О. З. Угода – форма встановлення дипломатичних відносин України / О. З. Ярошко // Дипломатичні відносини України з країнами світу : збірник наукових праць. – К. : LAT & K, 2012. – С. 85–86; Ярошко О. З. Угода (у формі

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/300_002; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Державою Кувейт від 18 квітня 1993 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/414_001; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Єменською Республікою від 21 квітня 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/887_007; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Ісламською Республікою Мавританія від 30 вересня 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/478_003; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Королівством Норвегія від 5 лютого 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/578_012; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Королівством Непал від 15 січня 1993 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/524_002; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Колумбією від 18 серпня 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/170_001; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Коста Рікою від 9 червня 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/188_001; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Лаоською Народно-Демократичною Республікою від 17 вересня 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/418_001; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Монгольською Народною Республікою від 21 січня 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/496_002; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Мальтою від 5 березня 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/470_001; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Португалією від 27 січня 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/620_004; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Парагваем від 26 лютого 1993 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/600_001; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Республікою Словенія від 10 березня 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/705_004; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Республікою Молдова від 10 березня 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/498_037; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Республікою Куба від 12 березня 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/192_003; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Республікою Маврикій від 12 жовтня 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/480_002; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Республікою Ангола від 30 вересня 1994 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/024_003; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Республікою Бурунді від 22 лютого 1993 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/108_002; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Республікою Гватемала від 12 січня 1993 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/320_003; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Республікою Замбія від 22 квітня 1993 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/894_001; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Республікою Індія від 17 січня 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/356_002; Протокол про встановлення дипломатич-

них відносин між Україною і Республікою Кіпр від 19 лютого 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/196_001; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Республікою Малі від 5 листопада 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/466_001; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Республікою Мозамбік від 19 серпня 1993 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/508_004; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Російською Федерацією від 14 лютого 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/643_015; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Республікою Узбекистан від 25 серпня 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/860_034; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Республікою Чилі від 28 січня 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/152_003; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Соціалістичною Республікою В'єтнам від 23 січня 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/704_004; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Туніською Республікою від 24 червня 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/788_007; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Туркменістаном від 10 жовтня 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/795_032; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Турецькою Республікою від 3 лютого 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/792_024; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Французькою Республікою від 24 січня 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/250_002; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Федеративною Республікою Нігерія від 10 грудня 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/566_002; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Ямайкою від 7 липня 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/388_002; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною та Алжирською Народною Демократичною Республікою від 20 серпня 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/012_001; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною та Еритреєю від 20 грудня 1993 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/232_001; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною та Ісламською Державою Афганістан від 17 квітня 1995 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/004_006; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною та Ісламською Республікою Іран від 22 січня 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/364_013; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною та Італійською Республікою від 29 січня 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/380_024; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною та Королівством Саудівська Аравія від 14 квітня 1993 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/682_001; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною та Республікою Мальдіви від 17 серпня 1993 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/462_002; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною та Республікою Болгарія від 13 грудня 1991 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/100_006; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною та Республікою Кенія від 5 травня 1993 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/100_006

rada.gov.ua/laws/show/404_002; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною та Латвійською Республікою від 12 лютого 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/428_007; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною та Литовською Республікою від 21 листопада 1991 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/440_005; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною та Республікою Намібія від 5 жовтня 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/516_001; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною та Угорською Республікою від 3 грудня 1991 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/348_001; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною та Рундійською Республікою від 8 вересня 1993 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/646_002; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною та Великою Соціалістичною Народною Лівійською Арабською Джамахірією від 17 березня 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/434_006; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною та Ефіопією від 1 квітня 1993 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/230_001; Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Урядом України і Урядом Республіки Кабо-Верде від 25 березня 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/132_001. **21.** Там само. **22.** Там само. **23.** Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною та Ісламською Республікою Іран від 22 січня 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/364_013. **24.** Там само. **25.** Там само. **26.** Там само. **27.** Там само. **28.** Там само. **29.** Там само. **30.** Там само. **31.** Вуд Дж. Цит. работа. – С. 259; Сардачук П. Д. Цит. праця. – С. 69–70; Совместное коммюнике // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ru.wiktionary.org/wiki/%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%BC%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%BD%D0%BE%D0%B5_%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BC%D1%8E%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B5. **32.** Там само. **33.** Спільне комюніке Міністрів закордонних справ України і Румунії про встановлення дипломатичних відносин від 1 лютого 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/642_016; Спільне Комюніке про встановлення дипломатичних відносин між Китайською Народною Республікою і Україною від 4 січня 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/156_006; Спільне комюніке про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Арабською Республікою Єгипет від 25 січня 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/818_011; Спільне комюніке про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Барбадосом від 13 квітня 1993 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/052_001; Спільне комюніке про встановлення дипломатичних відносин між Україною та Габонською Республікою від 1 вересня 1993 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/266_001; Спільне комюніке про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Державою Бахрейн від 20 липня 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/048_001; Спільне Комюніке про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Державою Катар від 13 квітня 1993 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/634_001; Спільне Комюніке про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Корейською Народною Демократичною Республікою від 9 січня 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/408_004; Спільне комюніке про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Королівством Іспанія від 30 січня 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/724_015; Спільне комюніке про встановлення дипломатичних від-

носин між Україною і Чеською і Словацькою Федеративною Республікою від 30 січня 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/203_020; Спільне комюніке про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Республікою Венесуелою від 29 вересня 1993 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/862_002; Спільне комюніке про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Республікою Албанія від 13 січня 1993 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/008_010; Спільне комюніке про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Республікою Болівія від 8 лютого 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/068_002; Спільне комюніке про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Республікою Еквадор від 27 квітня 1993 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/218_002; Спільне комюніке про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Республікою Індонезією від 11 червня 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/360_001; Спільне Комюніке про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Республікою Кот-д’Івуар від 20 жовтня 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/384_001; Спільне комюніке про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Республікою Панамою від 21 травня 1993 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/591_011; Спільне комюніке про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Республікою Сенегал від 25 листопада 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/686_001; Спільне комюніке про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Султанатом Оман від 19 травня 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/512_002; Спільне комюніке про встановлення дипломатичних відносин між Урядом України і Урядом Республіки Гана від 17 червня 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/288_004. **34.** Там само. **35.** Там само. **36.** Там само. **37.** Спільне комюніке про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Республікою Індонезією від 11 червня 1992 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/360_001. **38.** Там само. **39.** Там само. **40.** Там само. **41.** Там само. **42.** Там само.

УДК 329.63

Є. О. ВАСИЛЬЧУК

ОСОБЛИВОСТІ ІСТОРИКО-ПОЛІТОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ЯВИЩА МОЛОДІЖНОГО РАДИКАЛІЗМУ ТА ЕКСТРЕМІЗМУ

Досліджено особливості історико-політологічних підходів до явища молодіжного радикалізму та екстремізму. Підкреслено, що наявність значного обсягу політологічних наукових досліджень, присвячених аналізу політичного радикалізму та екстремізму, свідчить про актуальність вивчення цього феномену, необхідність систематизації понятійно-категоріального апарату, що відображає змістовні ознаки зазначеного явища.

Ключові слова: молодіжний радикалізм, екстремізм, світоглядно-ідеологічний комплекс, національна безпека, виклики та загрози.

© ВАСИЛЬЧУК Євген Олегович – кандидат політичних наук, викладач Черкаського державного бізнес-коледжу